

A TANULÓK SZOCIÁLIS STÁTUSÁNAK VIZSGÁLATA AZ ISKOLAI ÉS CSALÁDI MIKROKÖRNYEZETBEN

Írta: VESZPRÉMI LÁSZLÓ

A tanulók mindennapi élete a legkülönbözőbb csoportokban — közösségekben szerveződik, játszódik le: iskola, osztály, óra, raj; család; énekkar, napközi otthon; utcai barátok stb. Ezekben a társadalmi alakulatokban minden tanulónak megvan a maga rangja, helye. A tanulmányi eredménytől függően számontartják, ki a legjobb az egyes tárgyakból az osztályban, ki a második, harmadik és így tovább. Ugyanúgy kialakul a le nem írt, de a tanulók által ismert osztálysorrend a sportpályán: a legjobb atléták, tornászok, kosárlabdások értékskálája vagy éppen a kultúr munkában, úttörő munkában számottevők sora. Létrejön mindennek következtében a tanulók között szövődő személyes viszonyulások rendszere: nyomán a természetes vonzás-taszítás, rokonszenv-ellenszenv az egy-egy osztályban ható „rejtett” viszonyokról.

Ismerik-e mindezt kellő alapossággal a nevelők? Belátnak-e az osztály szerkezetébe, életébe úgy, hogy ott az egyes tanulókat mint „társadalmi” lényeket lássák, akiknek megvan az önérvényesítési igénye, akik valahol, valamilyen formában észre akarják vetetni magukat, hasznosnak szeretnének mutatkozni? Elégséges-e mindehhez a hagyományos nevelői, osztályfőnöki munkamódszer? Képes-e a gyakorló-iskola a jelöltképzésben e téren megfelelő segítséget nyújtani?

A technikai-tudományos forradalom „kozmosz” korszakában, a szakadatlanul növekvő ismerethalmazban van-e realitása a nevelésközpontú, a tanulók személyiségét sokoldalúan vizsgáló gyakorlatnak-elméletnek? Van-e lehetősége a nevelőknek a tanóra-központú értékelésen felülemelkedni?

Ha minderre igennel válaszolunk, akkor is tovább kell szőnünk a gondolatmenetet: Ismerjük-e kellő alapossággal tanítványainkat a családi mikrokörnyezetben?

A feltett kérdések megközelítését csak szociológiai aspektusból, komplex módon, a tényezők sokoldalú, részletes elemzésével, feltárásával végezhetjük úgy, hogy elsősorban a két legfontosabb környezetben — iskolai és családi — vizsgáljuk a tanulók helyét, rangját, szociális státusát, hogy ennek alapján nyújthassunk megfelelő támogatást fejlődésükhöz.

A felvetett pedagógiai problémák minél létszerűbb vizsgálata érdekében folytattam két tanévben kísérletet olyan 7. osztályos tanulókkal, akik a megelőző években egy vagy több tárgyból nem tudtak megfelelni az iskolai követelményeknek: buktak, osztályt ismételték, rossz magatartást tanúsítottak, tanulmányi eredményük hármánál nem volt jobb, és kedvezőtlen családi környezetben éltek.

Négy párhuzamos hetedik osztályból jelentkezett az a 16 fiú tanuló, akik számára rövidebb, hosszabb kéréselés, biztatás után vonzóvá tudtuk tenni programunkat: hetenként kétszer rendszeres közös tanulási, játszási alkalom; kirándulás, év végi táborozás.

Azt tűztük ki feladatul, hogy megvizsgáljuk az iskolai és családi környezetben elfoglalt helyzetüket, társas magatartásukat, rangjukat, s mindezek után képességüknek megfelelő tanulási, játszási lehetőséget biztosítunk számukra, sorozatos sikerben, sikerélményben részesítjük, közösségben végzett munkára ösztönözzük őket, és ezáltal pozitívvá változtatjuk szociális státusukat az iskolai és családi mikrokörnyezetben egyaránt. Mindezzel kedvezőbbé tesszük személyiségfejlődésük egészét.

A tanulók helyzete a családban

Tanítványaim szülei a következő szociális kategóriába tartoznak:

	Apa	%	Anya	%
szakmunkás	4	26,66	—	—
betanított v. segédmunkás	7	46,66	6	40
tsz-tag	3	20,—	4	26,66
alkalmazott	1	6,66	2	13,33
háztartás	—	—	3	20,—
<i>Összesen:</i>	15	100,—	15	100,—

(Egy tanulónak az apja, egy másiknak pedig az anyja nem él együtt a családdal.)

A család egy főre eső havi jövedelme

800—1000 Ft	3 családban
600—800 Ft	6 családban
400—600 Ft	6 családban
300—400 Ft	1 családban

Egyedül vagy egy személlyel lakik egy szobában:	7 tanuló
Három-négyen laknak egy szobában:	4 tanuló
Öt—hét személlyel lakik egy szobában:	2 tanuló
Konyhában lakik:	3 tanuló

Jó a lakásviszonya a tanulóknak	43,75 %-ának
Közepes a lakásviszonya a tanulóknak	25,00 %-ának
Rossz a lakásviszonya a tanulóknak	31,25 %-ának

Különösen rossznak mondható két tanuló helyzete, akik ketten alszanak egy fekvőhelyen. Ugyancsak a különösen rossz kategóriába kell sorolnunk a konyhában lakó tanulókat is.

A szülők iskolai végzettsége

	Apa	%	Anya	%
8 osztályt végzett	3	20,—	4	26,66
6 osztályt végzett	7	46,66	8	53,33
2—5 osztályt végzett	5	33,33	3	20,00
<i>Összesen:</i>	15	100,00	15	100,00

Ennek alapján az „apák” harmadának és az „anyák” ötödének „rossz” az iskolázottsága, mivel a hatodik osztályt sem végezték el. Televízió négy helyen van. (25%) Két olyan család volt mindössze, ahol 50—100 kötetnyi könyvvel rendelkeztek. Rendszeresen — havonta legalább egy könyvet — olvasó nem volt a szülők között.

A szülők elfoglaltságának időbeosztása munkahelyükön

	<i>Apa</i>	<i>%</i>	<i>Anya</i>	<i>%</i>
3 műszakban dolgozik	6	40,00	—	—
2 műszakban dolgozik	4	26,66	2	13,33
1 műszakban dolgozik	2	13,33	6	40,00
tsz-ben dolgozik	3	20,00	4	26,66
háztartás	—	—	3	20,00

A tanulók helyzete, „rangja” az iskolában

A 16 tanuló közül 7. osztályban — novemberben —

- 1 tárgyból 4-en,
- 2—4 tárgyból 8-an,
- 5 tárgyból 2-en,
- összesen 14-en álltak bukásra.

Ezt támasztják alá azok a számadatok, amelyeket a feleletek összeszámolásakor tapasztaltunk. Összeszámoltuk, hogy első osztálytól kezdve melyik tárgyból milyen minőségű osztályzatokat kaptak, hányszor feleltek egy félévben, évben. Összehasonlítottuk mindezt éves átlagban, a jobb tanulók teljesítményével. A következő adatokat kaptuk: *A 16 tanuló feleleteinek minősége %-os arányban: az 5—6 osztályban (magatartás, szorgalom, írásbeli külső alak kivételével)*

- 5-ös osztályzatok: 9,2 %
- 4-es osztályzatok: 14,6 %
- 3-as osztályzatok: 24,0 %
- 2-es osztályzatok: 23,4 %
- 1-es osztályzatok: 28,8 %

Ebből azt állapítottuk meg, hogy jelenlegi osztályzási rendszerünk ezekre a tanulókra nem lehet eléggé ösztönző. Feleletüknek több mint 50%-a 1-es és 2-es minőségű. Figyelmet érdemel még az az adat is, amely szerint a jelzett 2 tanévben 5—12 alkalommal feleltették, minősítették kevesebbet ezeket a tanulókat, mint a jobbakat.

Valamennyi szaktanár egyenkénti rangsorba állította a tanulókat, ami természetesen szélesebb skálán láttatta meg tanítványaim helyét az oktató munkában mint a hagyományos osztályozás, és egyfajta kiindulási alapot is nyújtott elképzeléseink valóra váltásához. A vizsgált tanulók valamennyien az utolsó „negyedben” foglaltak helyet: testnevelés, ének, rajz, gyakorlati foglalkozás kivételével. Ezeknek a tárgyaknak értékelésekor 8-an (50%) a közepes vagy „jobb” kategóriába kerültek.

A tanulókkal is elkészítettem a tantárgyankénti osztályrangsort. Igen reálisan értékelték magukat — egy tanuló kivételével.

Milyen tanulmányi eredményt vársz félévkor? — Erre a kérdésre adott válaszból — később ez beigazolódott — kitűnt, hogy a sorozatos kudarc legtöbb tanulónál annyira állandósult, hogy még „lejjebb értékelték magukat, „alábecsülték” tudásukat.

Tanítványaim „társas” helyzetéről az osztályban — mint „hivatalos”, intézményesített csoportban, közösségben — egymás között meglevő szociális kapcsolatrendszerünkről a „Moreno-féle” szociometriai eljárással igyekeztünk képet kapni.

Kedzetben — 7. osztály tanév eleje — kérdéseinknek feltáró, a pillanatnyi helyzet elemző funkciója volt, de így is sokkal világosabb, egzaktabb képünk alakult ki mind a 4 osztály társas szerkezetéről, interperszonális kapcsolatrendszeréről, mintha csupán az osztályfőnököktől, szaktanároktól nyert szóbeli információra támaszkodtunk volna.

Kérdéseink:

1. Ki mellett szeretnél ülni ebben a tanévben?
2. Kinek kérnéd legszívesebben a segítségét tanulmányi munkádhoz?
3. Kit nem szeretnél semmiképpen, hogy a közeledben üljenek? (3 társat kellett választani.)
4. Kivel szeretnél egy őrsebe kerülni?
5. Kivel szeretnél egy labdarúgó-, kézilabda-csapatba kerülni? (Nem korlátoztuk a választást.)
6. Kit javasolsz rajtíkárnak és miért?
7. Kivel dolgoznál egy csoportban pályaépítéskor? (5 tanulót kellett megjelölni.)
8. Kerékpáros kiránduláskor kivel lennél egy brigádban legszívesebben? (5 tanulót kellett megnevezni.)

Az 1. és 2. kérdés alapján a „hivatalos” — osztályfőnöki, szaktanári — az oktatómunkában felmutatott eredmények szerinti rangsor rajzolódott ki. Azok mellett szeretnek ülni a tanulók, akik szorgalmasak, jó magatartásúak, tudnak segíteni, akik mellett kellő mérvű a biztonságérzetük. (Ezek zömében a jó tanulók: természetesen és érthetően.) Változott, módosult a tanulók rangja akkor, amikor „társadalmi értéküket” nem az határozta meg, hogy milyen a tanulmányi eredményük, hanem hogy tudnak kézilabdázni, futballozni, milyen kitartással, erővel dolgoznak pályaépítéskor, milyen minőségű kerékpárjuk, felszerelésük van, tudnak-e segítséget adni, ha kiránduláskor erre szükség lesz stb.

A kérdésekre adott választások alapján elkészítettük az osztályszociogramokat, megállapítottuk, hogy a 16 tanuló a nyolc kérdés mindegyikében hol helyezkedik el. Valamennyi tanuló rangsorba állította osztálytársait — és saját magát — a közösségi magatartás, közösségi munkában nyújtott teljesítmény alapján.

Bekapcsolódnak-e tanítványaink az őrse-raj életébe, résztvesznek-e az összejöveteleken? Van-e valamilyen megbízatásuk, funkciójuk?

Megvizsgáltam közvetlen félév előtt, hogy az úttörőben, őrsi foglalkozáson vagy egyéb megmozduláson hányan vettek részt, ott mit csináltak. Az őrsevezetők — és saját maguk bevallása szerint — 7-en nem voltak semmiféle úttörő-megmozduláson, 8-an pedig — egy tanuló nem volt úttörő — egy-két alkalommal mindössze, 4-en tudtak arról, hogy valamilyen megbízatásuk van, de a többség még őrse nevét sem ismerte.

Ere a kérdésre: Részt vennének-e szívesen tartalmas, érdekes úttörő összejöveteleken? Vállalnátok-e ott munkát? Milyen megbízatáshoz volna kedvetek? Valamennyi tanuló „igen”-nel válaszolt, és megjelölte, milyen területen szeretne dolgozni. (Ezt figyelembe véve határoztuk meg további tevékenységüket.)

A vizsgált 16 tanulóra jellemző volt a félrehúzódás, pontosabban a „nagyobb csoporttal” szembeni passzivitás még játék, sportolás lehetőségekor is. Nem szeretett több mint fele ezeknek a tanulóknak együtt játszani mind a 16 társukkal. Hogy ezt az észrevételemet kézzelfoghatóbban lássam, a következő szituációt hoztam létre: A Sportpálya 4200 m²-es terület, ahol kézilabda-pálya, ugró- és 60 m-es futópálya

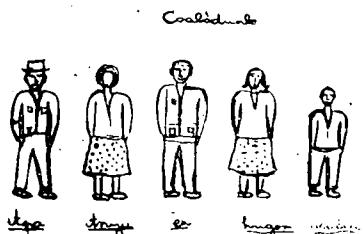
szélére helyeztem 10 kézilabdát, futballt és ugyanannyi gumikötelet, kis súlyzót, gumilabdát. Ezeket a tanulók egyenként érkezve néhány másodpercig szemügyre vették, majd választottak közülük. A sportszerek egy részével csak egyenként játszhattak, szórakozhattak, a másikkal egyedül is és kisebb-nagyobb csoportokban is. Többszöri megfigyelés után név szerint is megállapíthattam, hogy 10-en (62,5%) bármit is választottak, csak egyedül vagy 2—3 társukkal félrehúzódva játszottak, labdáztak szívesen. A további 6 (37,5%) választotta ki úgy a játékszereket, hogy azonnal utána igyekezett is csapatot szervezni: kézilabdára vagy futballra. Kezdetben ez a többség passzivitása miatt elég sikertelen volt.

A tanulók helyzete a családban

Azért, hogy tanítványaim viszonyát a szülőkhöz, testvérekhez minél változatosabb formában, minél több oldalról szemlélve érzékeljem, készítettem velük a családról rajzot. Feladatuk az volt, hogy egy negyedéves rajzlapra rajzolják le családjukat. Nagyon sok sejtett problémát világítottak meg a család életéről, légköréről, egymáshoz való viszonyáról, a család szerkezetéről és legfőképpen a gyermek helyéről, a családhoz fűződő kapcsolatairól:

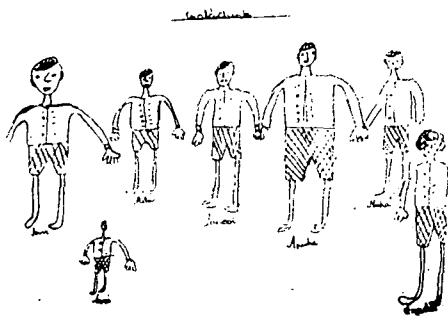
Bemutatok, elemzek ennek igazolására néhány rajzot:

É. F. 14 éves fiú családraja

A családtagok között kevés az érzelmi kötődés, az apa ritkán van odahaza (tsz-ben dolgozik) hetek is eltelnek, míg közös program keretében valamennyien találkoznak; az anya sem tartózkodik rendszeresen otthon, a legnagyobb gyereket — a rajz készítőjét — tavasszal, ősszel külön munkára, napszámra befogják iskola idő alatt is; hallgatag, nehezen oldódó tanuló iskolában, családi életben egyaránt.

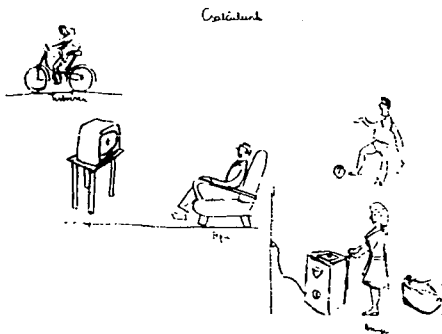
N. I. 12 éves fiú családraja

A rajzon egy sorban az apa fogja két fia kezét, a további két testvér pedig ki-nyújtja azt egymás felé. Kissé lejjebb, a sor jobb felén, az anya, bal oldalon pedig a legkisebb fiú testvér látható, mintegy védő szeretettel, gyengédséggel, féltéssel körül-vett személyek. A rajzlap kihasználása rendezett, nyugodt. Legnagyobb az apát, utána az anyát rajzolta: őt is „bevette” a fiúk közé, ugyanolyan kockás nadrágban ábrázolta. A mindennapi életük is ilyen: kiegyensúlyozott, harmonikus, a testvérek közötti összetartás példás. A szülők és gyermekek közötti érzelmi kapcsolat igen jó.

10 nap múlva még egyszer megismételték a rajzot, de úgy, hogy mindenki valami-lyen cselekvést végez: szórakozik, dolgozik, játszik stb.

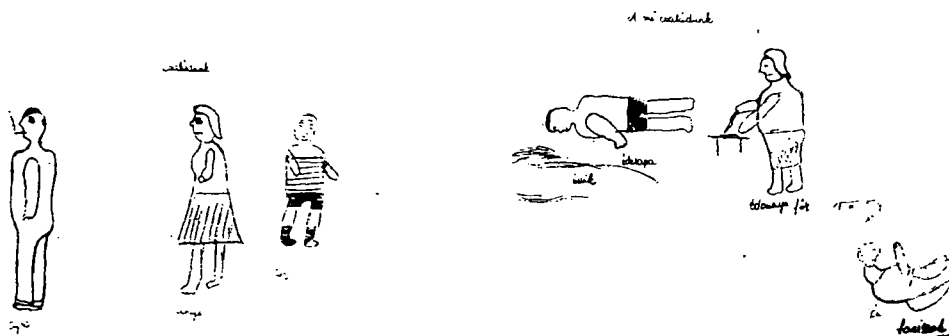
Cs. I. megismételt családrajza

Valamennyi családtag másképpen tölti szabadidejét: a család feje, apuka tévé-zik — a tér mintegy felét kitöltő helyen — (A családban „apai-diktatórikus” vezetés az uralkodó) anyuka — a kép jobb sarkában (ez a kevésbé „értékes” hely) mos, a kedvesebb, idősebb fiú kerékpározik, s a rajzkészítő futballozik. Az életben is meg-mutatkozó különállást azzal is érzékelteti a tanuló, hogy elválasztja a családtagokat, merev vonalat húz közéjük.

Azok a tanulók, akiknek a családban elfoglalt helye — az ő megítélése szerint állandónak mondható, mindkét alkalommal — a rajzon — hasonló elrendezésben, szerkezetben vetíti érzelmeit. Ezt mutatják

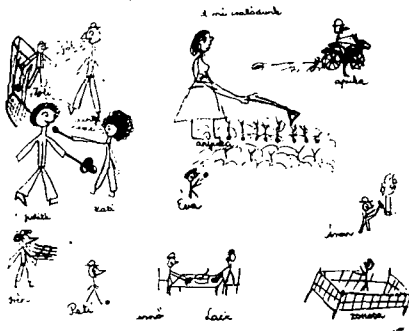
M. M. 13 éves fiú családrajzai

Otthoni körülmények: M. M. édesapja 1956-ban disszidált. Anyja éveket egyedül volt, majd férjhez ment. Sokat járnak — férjével — színházba, moziba; illetve szórakozóhelyekre. A gyermekre az idős nagymama vigyázna, ellenőrizné munkáját, de erre képtelen. Csak annyi marad meg mindebből, hogy az ellentét közte és a gyermek között annyira határozott, hogy nem is rajzolta le, nem „vette” be a családba. Az a tény, hogy az apát elsőnek és a kép baloldalára — a legnagyobbak — rajzolta, itt negatív értelemben: a tőle való féltő függést ábrázolta. Mindkét esetben az apa rajzának nagysága legalább olyan teret tölt ki, mint az anya és fia együtt. Különösen élesen mutatkozik meg a fiú különállása a szülőktől a megismételt családrajzon: Az apa a kép bal oldalán úszik vízszintesen, betölti a kép közel felét, az anya feléje fordulva főz, a fiú pedig lent, a kép jobb sarkában — teljesen háttal a szülőknél — levegőben ollózza rúg egy labdát kapura. Látszatra — és felületesen ítélve — M. M.-nél minden rendben van. Az egy főre eső jövedelem 1000 Ft. Külön szobában alszik, jól, rendszeresen dolgozik, anyja tanácsstag, apja szakmunkás. Esetében éppen a családról készített rajza alapján kezdtük „közelebből” megvizsgálni valós körülményeit.

A családtagok egymáshoz való viszonyát, kapcsolatát, a család szerkezetét igen jól mutatja be a nagyobb létszámot ábrázoló rajz.

F. S. 13 éves fiú megismételt családrajza

F. S. különösen gyenge tanuló. Előző évben is csak pótvizsgával ment át. Tizenegyen vannak testvérek. Apja konzervgyári segédmunkás, anyja a tsz-ben dolgozik. Igen szerény anyagi körülmények között élnek, az egy főre eső havi átlag csak megközelíti a 400 Ft-ot. Két szobában, egy konyhában laknak 14-en.

Mindkét esetben a tanuló saját magát rajzolta először a kép bal oldalára. A rajzon jól megfigyelhető annak a hiányérzetnek kivetítődése, amelyet szeretne minél többször átélni. A kép bal oldalára rajzolt kapuban áll egyik testvére, akinek ő gólt rúg. (A mindennapi életben hasonló korú társainál ezt a legritkább esetben éri el.) Ezt a tényt, ezt az eredményt, sikert a következőképpen ábrázolja:

- A labda jól láthatóan a hálóban van.
- A jobb lábától a hálóig szaggatott vonallal jelezte a labda útját.
- A nyitott szája elé oda is írta a szót, az eredményt.

A sikerre vágyódás, az eredményes teljesítmény nagyon plasztikus kifejeződését mutatja a rajznak saját magát ábrázoló része.

A szülők közül — és összességében is — anyját rajzolta a legnagyobbak, aki központi helyet foglal el a lapon, őhöz is közelebbinek. A testvérek párosításában a „vonzás-taszítás”, a családtagok egymáshoz való viszonya tükröződik. Judit és

Kati verekszenek a rajzon is és az életben is igen gyakran. Áront, 10 éves testvérét ugyanolyan kicsire rajzolta, mint az egy éves Zsuzsát, mert két éve másik faluban élő nagyszülők nevelik, így távol van a többi testvérétől. Az anya a kép közepén kapál, ő tölti be a legnagyobb teret, ő tartózkodik legtöbbször odahaza férje felé fordul, aki a kép jobb sarkán motorozik. F. S. helyzete a családban, a testvérek között a legkedvezőtlenebb, ő a legrosszabb tanuló s ezért — és egyéb otthoni magatartása miatt — többször részesül testi fenytetésben, büntetésben elsősorban az apa részéről. Mindig történik vele valami kellemetlenség. Ő a célpont az idősebb és fiatalabb testvérek előtt egyaránt. Tanulásban, az élet minden területén nagyon kevés elismerésben, sikerben van része. Félrehúzódo, éppen ezért sem szeret nagyobb csoportban játszani, labdázni vagy egyéb közös programban résztvenni. 3—4 évvel fiatalabbakkal tartózkodik legszívesebben. A családban is a 9 éves fiú testvérével alszik együtt, és ővele a legőszintébb, a legeggyüttérzőbb.

Kéthetes időtartamra „Naplót” vezettem tanítványaimmal azzal a céllal, hogy lássam: a családtagok milyen tartalmú, gyakoriságú élménnyel fűződnek egymáshoz.

Összegegyeztetve az adatokat a személyes beszélgetéskor hallottakkal, megállapítottam, hogy nagyon kevés programja, élménye, együttes szórakozása van a szülőknek ezekkel a tanulókkal. Rendszeres, naponként legalább 1/2—1 órát kitevő időmennyiséget egyetlen szülő sem tölt el gyermekével. Hetenként 1—1 órát is csak 5 tanuló jelzett írásában. Mintegy 70%-uknak csak alkalmanként, ritkán tölti ki idejét a szülőkkel közös élmény, esetleg nevelő tartalmú beszélgetés.

Írásbeli dolgozat:

„Milyen gyermekkori élményeikről mesélnek szüleim ”?

A dolgozathoz semmiféle előkészítést nem adtam, magyarázatot nem fűztem. Ha valaki megkérdezte, hogy írhat-e mindkettőről, akkor ezt a lehetőséget jeleztem. Mit tudunk meg a dolgozatokból?

Először is azt, hogy kit választottak a tanulók, kinek az élményéről írtak: Szám szerint: 8-an csak az apa,

3-an csak az anya,

5-en mindkét szülő élményéről számoltak be dolgozatukban: *Családunk egy napja szombat déltől hétfő reggelig.* A „Napló” adataival együtt igen jól fel lehetett használni a dolgozat adatait a család programjának, egymáshoz fűződő kapcsolatának meglátására.

A tanulók „belevetítették” dolgozatírás közben érzelmeiket abba a családstruktúrába, amelyben élnek, s amelyben különböző mértékű érzelmi kötődés tapasztalható a családtagokhoz. Ennek megismerésére is alkalmas e dolgozat.

A család életéről, munkájáról, a szabadidő felhasználásáról, a családtagok emberi kapcsolatáról, a tanuló „Szociális státusának” érzékeléséről folytattam beszélgetést: szülőkkel, testvérekkel, családtagokkal. Egyik szempontja e beszélgetéseknek a „kontroll” volt. Felhasználtam e beszélgetéseket arra is, hogy a *család egyes tagjainak jellemzését* kértem. Természetesen a számomra fontos tudnivalók determinálták kérdéseimet.

Tanulóimnak az élet számos területén — mint már jeleztem — sok kudarcban volt részük, „szociális státusuk” a különböző közösségekben (órs, raj, osztály; család) kedvezőtlen volt. Rendszeresen nem tudtak megfelelni az iskolai követelményeknek, és a sorozatos sikertelenség, kudarc hatására igény szintjük alacsonyabb volt a képességüknél. „A sikertelenség pedig — írja Rubinstein — általában meg-

nehezíti a további munkát, és pszichológiailag szubjektíve nehezebbé teszi, mint amilyen az objektíve lenne.” [1]

A kudarcélmény annyira irradiált tanulóim zöménél, hogy nem láttak ebből a helyzetből kiutat, nem tudták erejüket koncentrálni feladataik elvégzéséhez, és bele is törődtek ebbe, ezt tartották természetesnek. Mindehhez legtöbbször szülei helytelen magatartása, helytelen nevelési módszere is hozzájárult. Olyan „gátlásos, azaz energiát gyengítő jellegű” [2] motiváció jött létre az iskolai és családi hatások következtében, amelyet gyökeresen meg kellett változtatnunk, „robbanásszerűen” ellensúlyoznunk. Ezért igyekeztünk — közel két tanéven keresztül — úgy szervezni tanórai, tanórán kívüli, családi életét azoknak a tanulóknak, hogy személy szerint érezzék, mindenütt figyelemmel kísérik munkájukat, magatartásukat, igényli a környezet az ő aktív, hasznos tevékenységüket.

Megbeszéltem az osztályfőnökkel, csapatvezetővel, hogy adottságaikhoz viszonyítva mindenkinek személy szerint adjanak feladatot, amit számon tartanak, figyelemmel kísérenk, pozitívan értékelnek. Megkértem, hogy segítsék is ezeket a tanulókat a munka végzésében, részesítsék olyan sikerekben, amely erősíti helyüket az osztályban, az úttörő órsban vagy rajban.

A testnevelési órán néhány tanuló eseténként *csoportvezetőnek* jelöltünk olyan tantervi anyag végzésénél, amelyet ők már külön begyakoroltak, ismertek. Igen jó hatással volt ezekre a tanulókra: önbizalmat adott nekik a beosztás. Olyan munkát végeztek, amit mind a nevelő, mind az osztálytársak értékelték, jelentősnek tartottak. Nagyon sok pozitívummal járt a *jó tanulók meghívása filmvetítésünkre*.

Mindenki megkapta a feladatát, hogy az osztálytársaknak megfelelő körülményt teremtsünk. Berendezték a Kultúrotthonban a termet, hellyel kínálták udvariasan a kedves ismerősöket, barátokat. Rendkívül tanulságos helyzetek jöttek létre: ők voltak az aktivitásra kényszerítettek, a munkát végzők. Minden esetre tekintélyt növelő volt a jobb tanulók előtt. Tevékenységükkel hozzájárultak a 7. osztály jobb tanulmányi eredményéhez, hasznosságuk e téren kézzelfogható volt. Ugyancsak dicséretes munkát végzett ki-ki saját osztályában: a sportpálya építéskor, a vízvezetékhez szükséges árok ásásakor. Mindezek alapján május első felében — hogy ezzel is lendületet adjunk az év végi felkészülésükhöz — eddigi munkájukat, javuló közösségi magatartásukat értékelte az iskola igazgatója, és átnyújtotta minden egyes tanulóknak az iskola, az úttörőcsapat értékes könyv- és oklevél ajándékát. Az ünnepségen az úttörőcsapat vezetője, a kultúrotthon igazgatója, az osztályfőnökök is jelen voltak; ez igen kedvezően hatott a tanulókra. Ugyancsak jelentős volt az ajándéknak, az elismerésnek a hatása a szülőkre is. Dolgozatot írtak a tanulók erről az ünnepélyes alkalomról a következő címmel: „Könyvjutalomban részesültem, oklevelet kaptam. Bármelyikből idézhetnék a mondottak alátámasztására. „Oklevelet kaptam — írja egyik tanuló — és ezt egy könyvjutalommal együtt az igazgató bácsi adta át. Mikor keztem fogtam vele, határtalan boldogság költözött belém, és ez a kézfogás nagy akaratot kölcsönzött a további tanulásra.” Egy másik tanuló így ír: „Ebben a nagy megtiszteltetésben azért volt részem, mert egész évben eredményeket értem el a sportban, a tanulásban. Otthon szüleim is örültek neki, mert még soha nem kaptam semmiért oklevelet.”

Ezeknek a tanulóknak a számára kiemelkedően nagy jelentősége volt annak, hogy az igazgató, csapatvezető, a kultúrotthon igazgató, osztályfőnökök jelenlétükkel a közösségi-társadalmi elismerést biztosították. Volt már olyan területe az iskolai életnek, ahol az osztálytársak, iskolatársak „felnézhettek” rájuk: ezeknek a tanulóknak a társadalmi elismerés nyújtotta siker valóban „szárnyakat” adott, és tovább

fokozta a teljesítményeket, ahogy Günter Clauss írja: „A sikeres célmegvalósítás tovább fokozza a teljesítményt, hiszen az aktuális teljesítőképesség siker-élmények hatására általában növekszik...” [3]

Egy bizonyos: megszerették a tanulók az iskolát, jobban magukénak érezték, szívesebben tanultak, s ez elsősorban szociális státusuk erősítésének, az iskolai és családi hatásrendszer pozitív kapcsolatának, a sorozatos sikerélménynek köszönhetőek.

JEGYZETEK

[1] RUBINSTEIN, Sz. L.: Az általános pszichológia alapjai 1—2. kötet. 1964. 881.

[2] DR. PRINODA, V.: Bevezetés a pedagógiai pszichológiába. 1962. 240.

[3] CLAUSS, G.: Az eredményes tanulás és a tanulási motiváció összefüggése. (Berufsbildung: 1962. 5. sz. Dokumentációs anyag.)

ИССЛЕДОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОГО СТАТУСА УЧАЩИХСЯ В МИКРОАТМОСФЕРЕ ШКОЛЫ И СЕМЬИ

Л. Веспреми

Педагогическая работа, направленная на многостороннее познание и развитие личности, в наши дни не может лишиться тех наблюдений социологического аспекта, которые ставят целью анализ системы взаимоотношений детей.

На эффективность воспитательной работы классных руководителей в значительной мере влияет то, насколько они могут ориентироваться в интерперсональной системе взаимоотношений своих учеников, насколько они могут найти позитивный социальный статус отдельных учеников, насколько могут к этому сформировать такое общественное мнение класса, которое с этой характеристикой — после соответствующих высказываний — может согласиться.

Надо изменить ту точку зрения воспитателей, по которой они оценивают, характеризуют учеников, считают их „ценным человеком” исключительно на основе их работы на уроке и успехов по разным предметам.

Традиционные методы воспитания классного руководителя надо дополнить такими приёмами, которые более экзактно, многосторонне рассматривают социальный статус учащихся в микроатмосфере школы и семьи. Необходимо обеспечить в подготовке педагогов познание теоретико-практических проблем этих методов исследований, и их приведение в практику в достаточной мере.

UNTERSUCHUNG DES SOZIALEN STATUS DER SCHÜLER IN DER MIKROUMGEBUNG DER SCHULE UND DER FAMILIE

von L. Veszprémi

Die pädagogische Arbeit, die sich auf die vielseitige Erkennung und Entfaltung der Persönlichkeit richtet, kann in unseren Tagen die soziologischen Aspekt tragende Untersuchung, die die Analyse des Beziehungssystems der Kinder zum Ziele setzt, nicht entbehren.

Die Wirksamkeit der Erziehungsarbeit der Klassenlehrer wird in bedeutendem Mass durch den Faktor beeinflusst, wie sehr sie sich im interpersonalen Beziehungssystem ihrer Schüler zurechtfinden können, in welchem Masse sie den positiven sozialen Status jeder einzelnen Schüler finden können, in welchem Masse sie dazu eine solche öffentliche Meinung in der Klasse ausbilden können, die sich mit dieser Wertung — nach entsprechender Meinungsäußerung — identifizieren kann.

Die Ansicht der Lehrer muss geändert werden, nach der sie die Schüler ausschliesslich auf Grund ihres Auftretens in der Unterrichtsstunde und der aus den Lehrfächern gebotenen Leistung beurteilen, qualifizieren und für „wertvollen Menschen” halten.

Die traditionellen Erziehungsmethoden des Klassenlehrers müssen mit solchen Verfahren ergänzt werden, die den sozialen Status der Schüler in der Mikroumgebung der Schule und der Familie exakter und mehrseitig untersuchen. Es muss in der Lehrkandidatenbildung die Gelegenheit zur Erkennung der prinzipiellen und praktischen Probleme dieser Untersuchungsmethoden und zu deren Einübung in erforderlichem Mass gegeben werden.